

Therkild Therkildsen

Tres år med Danmarks Statistik 1966-2026

De første seks rigsstatistikere

Tres år med Danmarks Statistik 1966-2026

Therkild Therkildsen

Tres år med Danmarks Statistik 1966-2026

De første seks rigsstatistikere

Tres år med Danmarks Statistik 1966-2026

© Therkild Therkildsen

Tryk: Bookmundo

1. oplag 2026

ISBN nr. 978-87-977377-1-2 (trykt bog)

ISBN nr. 978-87-977377-0-5 (e-bog, pdf)

Udgivet af:

Exnumeris

www.exnumeris.dk

Indhold

Forord.....	7
1. Optakten.....	11
Officiel statistik.....	11
Lov om Danmarks Statistik.....	13
2. N. V. Skak Nielsen (1966–1988).....	16
Registerbaseret befolkningsstatistik.....	16
Folketællingerne.....	18
Familier og husholdninger.....	19
Indkomstpolitik og indkomststatistik.....	21
EDB-udviklingen.....	23
Statistisk fortrolighed og datasikkerhed.....	24
Makroøkonomisk statistik og økonomiske modeller.....	25
Det internationale samarbejde.....	27
Efterord.....	27
3. Hans E. Zeuthen (1988-1995).....	29
Modernisering.....	29
Budgetproblemer.....	31
Decentralisering af IT-systemet.....	31
Indvandrere og flygtninge.....	32
Virksomhedsstatistik.....	33
Stikprøver.....	35
Efterord.....	36
4. Jan Plovsing (1995-2013).....	37
EU-statistikens voksende rolle.....	37
Internet og hjemmeside.....	39
Overgang til PC-baseret system.....	40
År 2000-problemet.....	41

Efterord.....	42
5. Jørgen Elmeskov (2013-2020).....	43
Ny lov om Danmarks Statistik.....	43
Officiel offentligt produceret statistik.....	44
Big data (Organiske data).....	45
Køn i statistikken.....	47
Covid-19 pandemi.....	48
Krisestatistik.....	49
Efterord.....	51
6. Birgitte Anker (2020–2024).....	52
Eksperimentel statistik.....	52
Paradigmeskift og datarevolution.....	53
Udvidet datadefinition.....	54
Øget anvendelse af sekundære data.....	55
Data og statistik som offentlige goder.....	56
Informeret beslutningstagning.....	56
Strategi.....	56
Danmarks Datavindue.....	57
EU's kvalitetsgennemgang af Danmarks statistik.....	58
Manglende sammenhæng mellem EU-krav og bevillinger.....	59
Efterord.....	60
7. Martin Ulrik Jensen (2024-).....	61
Tåge og forvirring.....	61
Udfordringerne og strategien.....	62
Efterskrift.....	64
Referencer.....	67

Forord

Danmarks Statistik blev oprettet som central myndighed for den officielle danske statistik ved en lov, der trådte i kraft den 1. juli 1966.

Ud fra denne lovs ordlyd kunne institutionen således fejre 60 års jubilæum den 1. juli 2026. I Danmarks Statistiks egen opfattelse af sin historie ses ændringerne i 1966 dog blot som en navneændring på en institution, der blev etableret i 1850 under navnet Statistisk Bureau – senere ændret til Det Statistiske Departement – og som derfor fejrede sit 175 års jubilæum i 2025.

Der er bestemt god mening i at se Danmarks Statistik som en gammel institution, der blot i 1966 skiftede navn. Den officielle statistikproduktion har endog rødder endnu længere tilbage – i hvert fald tilbage til etableringen af Dansk-Norsk Tabel-Kontor i 1797 og måske endog til den første folketælling i 1769, der blev forestået af Rentekammeret. Men det er først i 1850, at der under Indenrigsministeriet etableres et selvstændigt statistikbureau med ansvar for den officielle statistik.

Det giver dog også mening, at se ændringerne i 1966, som mere end blot et navneskifte. Tankerne og visionerne bag den nye lov, de organisatoriske ændringer og institutionens udvidede beføjelser varslede begyndelsen på en ny æra i den danske officielle statistik, og det er den æra, der er emnet for dette skrift om Danmarks Statistiks historie fra 1966 til 2026. I det første kapitel præsenteres dels nogle gene-

relle overvejelser om den officielle statistik og dens historie og dels et overblik over baggrunden for tilblivelsen af den *Lov om Danmarks Statistik*, som fik så afgørende en betydning for udviklingen af den danske officielle statistik. De følgende kapitler vil fokusere på udvalgte træk i den danske officielle statistiks udvikling med udgangspunkt i de seks personer, der i perioden har beklædt embedet som rigsstatistiker – den titel, som loven gav chefen for Danmarks Statistik.

Hovedvægten vil blive lagt på Danmarks Statistiks rolle som producent af officiel statistik. Øvrige roller som f.eks. forvalter af administrative registre, udvikler af økonomiske modeller og rådgiver for udenlandske statistikbureauer, vil kun i meget begrænset omfang blive berørt.

Her er tale om en meget kortfattet og langtfra udtømmende gennemgang. En langt mere udførlig beskrivelse af Danmarks Statistiks historie frem til 2000 har Poul Jensen – der havde en lang karriere i Danmarks Statistik bl.a. som afdelingschef – leveret i tobindsværket *Dansk Statistik 1950-2000*¹, som Danmarks Statistik udgav i 2000.

Tak til Marlene Paulsen, Ole Stenvinkel Nilsson og Erik Christiansen for at have gennemlæst manuskriptet og bidraget med nyttig kritik og til Anni Renner Mortensen og Mette-Line Jakobsen fra Danmarks Statistiks bibliotek, der har vist mig stor imødekommenhed og venlighed under mine besøg på biblioteket.

1 Jensen (2000 a) og Jensen (2000 b)

Kunstig intelligens har ved udarbejdelsen af skriftet været anvendt som hjælp til fejlfinding og vurdering af bl.a. struktur, sprog og stil, men ikke til indhold.

1. Optakten

Officiel statistik

Officiel statistik er betegnelsen for statistik produceret af offentlige myndigheder som en del af et samfunds infrastruktur. I Danmark er produktionen af den officielle statistik præget af en høj grad af centralisering omkring den primære producent – Danmarks Statistik – men også andre institutioner bidrager, bl.a. Finanstilsynet, Sundhedsdatastyrelsen og Vejdirektoratet. I kraft af sædvaner, lovgivning og internationale aftaler stilles en række krav til den officielle statistik, f.eks. at produktionen skal ske uden politisk indblanding og at en række krav om upartiskhed, objektivitet og pålidelighed skal være opfyldt.

Ideen om officiel statistik er utvivlsomt meget gammel – tænk blot på Lukasevangeliets beskrivelse af hvordan alverden skrives i mandtal omkring år 0 eller på de statistiske opgørelser i Fjerde Mosebog. Den historiske korrekthed af disse bibelske beskrivelser er dog tvivlsom, for at sige det mildt, og det er først omkring år 1800, at en egentlig etablering og udvikling af officielle statistiksystemer kommer i gang. Den tyske statistiker Walter Radermacher, der bl.a. har været generaldirektør for EU's statistiske kontor (Eurostat), har i sin doktordisputats² fra 2019 afgrænset fire faser i udviklingen af den

2 Radermacher (2019)

officielle statistik i perioden siden 1800. De fire faser er opregnet i tabellen nedenfor.

Radermachers faser i den officielle statistiks historie

Fase	Periode	Vigtige udviklingstræk
1.0	1800-1899	• Officiel statistik som komponent i den moderne nationalstat • Metodologier for beskrivende statistik
2.0	1900-1969	• Uddybning og udvidelse af metodologi for moderne (inferentiell) statistik • Stikprøveundersøgelser • Makroøkonomisk statistik • Økonomiske modeller og beslutningsteori
3.0	1970-2009	• Computere (IKT) • Databeskyttelse • Registerbaseret statistik • Europæiske Statistiske System • Integration af nye datakilder • Tilpasning af surveymetodologier • Transformation af statistiske systemer i tidligere kommunistiske lande
4.0	2010-	• Datarevolution • Evidensbaseret beslutningstagning • Globalisering

Kilde: Radermacher (2019)

Tankerne bag Radermachers faser er hovedinspirationskilden til denne bog. Danmarks Statistik blev oprettet nogle år før fase 3.0 begyndte i 1970, men loven om Danmarks Statistik var så fremsynet, at det giver mening, at se etableringen af Danmarks Statistik i 1966 som

den danske officielle statistiks indtræden i fase 3.0. Bogens emne er derfor dansk officiel statistik i faserne 3.0 og 4.0, med tilbageblik til fase 2.0. I stedet for opdelingen i faser har jeg dog valgt at tage udgangspunkt i embedsperioderne for de seks rigsstatistikere, der indtil 2026 har stået i spidsen for Danmarks Statistik. Periodeopdelingen er vist i den følgende tabel

De seks rigsstatistikere 1966-2026

Rigsstatistikere	Periode	Fase
N.V. Skak Nielsen	1966-1988	Fase 3.0 1970-2009
Hans E. Zeuthen	1988-1995	
Jan Plovsing	1995-2013	
Jørgen Elmeskov	2013-2020	Fase 4.0 2010-
Birgitte Anker	2020-2024	
Martin Ulrik Jensen	2024-	

Lov om Danmarks Statistik

I *Lov om Danmarks Statistik*³, der trådte i kraft den 1. juli 1966, blev Danmarks Statistik etableret som den centrale myndighed for den danske officielle statistik. Som nævnt kan loven ses som den danske indgang til fase 3.0 i Radermachers kronologi. Fase 3.0 er navnlig karakteriseret ved, at computere og automatisering for alvor begynder at vinde indpas i samfundet. Det betød, at den officielle statistik måtte tilpasse sin produktion til de nye teknologier. I forhold til Rader-

3 Forsknings-, Uddannelses- og Digitaliseringsministeriet (1972)

machers kronologi er loven lidt forud for sin tid, men der kan heller ikke være tvivl om, at her var tale om en meget fremsynet og ambitiøs lov.

Loven pålagde andre offentlige myndigheder, der indsamler eller planlægger at indsamle statistik, at forhandle med Danmarks Statistik om samordning. Herudover fik offentlige myndigheder og institutioner pligt til at levere oplysninger, som Danmarks Statistik måtte anmode om. Af særlig betydning i den sammenhæng er den adgang, loven giver til at udnytte de administrative registre. Det blev af central betydning for udviklingen af den danske statistik i de følgende år

Danmark Statistik fik også beføjelser til at kræve en række nærmere definerede oplysninger fra erhvervsvirksomheder – både private og selskaber – og fra foreninger o.l. Derimod var der kun begrænsede beføjelser til at kræve oplysninger om og fra personer.

Det fastslås i loven, at Danmarks Statistik er en selvstændig institution, ledet af en styrelse på syv medlemmer. Den faglige og administrative ledelse skulle varetages af en rigsstatistiker, en ny titel, der introduceres i loven. Rigsstatistikeren skulle også fungere som formand for styrelsen. Endvidere fastslog loven, at rigsstatistikeren indenfor institutionens forretningsområde skulle referere direkte til ministeren. Der var således fra starten tillagt styrelsen og navnlig rigsstatistikeren en ganske betydelig kompetence med store muligheder for at påvirke udviklingen af den officielle statistik. Muligheder-

ne er med årene blevet indskrænket en del, især fordi en meget væsentlig del af styringen af statistikken er overtaget af EU. Der ligger dog stadig en betydelig indflydelse i rigsstatistikerembedet.

Bag loven stod bl.a. Viggo Kampmann, der allerede i 1954 som finansminister havde forsøgt at gennemføre en statistiklov. Forsøget mislykkedes, da Folketingets flertal på dette tidspunkt ikke ville acceptere de krav om indberetningspligt for erhvervslivet, som var indeholdt i forslaget. Kampmann blev senere statsminister (1960-1962), men det var først efter hans afgang som statsminister, at Administrationsrådet under hans formandskab kunne fremlægge det lovforslag, som Folketinget enstemmigt vedtog⁴.

Som den første rigsstatistiker udpegedes N. V. Skak-Nielsen. Både Kampmann og Skak-Nielsen havde et klart blik for, hvad de nye tekniske muligheder kunne betyde for statistikken, og de var villige til at bruge dem.

4 Smidt (2016) s. 420

2. N. V. Skak Nielsen (1966–1988)

Niels Verner Skak Nielsen blev den første rigsstatistiker. Han er født 18. februar 1922 og blev cand.polit. i 1947. Herefter begyndte han en karriere i diplomatiet, hvor han sluttede som ambassadør i 1996. Han tiltrådte som rigsstatistiker den 1. september 1966 .

Han repræsenterer den danske officielle statistiks overgang til fase 3.0 i Radermachers kronologi. Denne fase er navnlig karakteriseret ved introduktionen af computere og – for de nordiske landes vedkommende – anvendelsen af administrative registre i statistikproduktionen. Radermacher sætter 1970 som begyndelsesåret for fase 3.0, men den i 1966 vedtagne Lov om Danmarks Statistik var så fremsynet, at det giver god mening at gøre den til markeringen af Danmarks indtræden i fase 3.0.

Registerbaseret befolkningsstatistik

I bred forstand var der ikke noget nyt i anvendelse af offentlige myndigheders registre til statistikformål. F.eks. havde kirkebøgerne været anvendt som grundlag for de første danske statistikker om befolkningsudviklingen⁵. Det nye var, at offentlige myndigheder var i gang med at planlægge registre baseret på EDB-teknologi til brug for deres administration. Sådanne EDB-baserede registre åbnede helt nye muligheder for statistisk anvendelse, og Danmarks Statistik – under Skak Nielsens ledelse – satsede fra starten på at basere så stor en

5 Danmarks Statistik (1994) s.11

del af statistikproduktionen som muligt på anvendelse af disse registre.

Det første og vigtigste af registrene var og er Det Centrale Personregister (CPR), der blev oprettet i 1968. I forbindelse med CPR indførtes personnummersystemet, hvor enhver indbygger i Danmark blev tildelt et entydigt personnummer (CPR-nummer), der kom til at danne grundlag for kontakten med offentlige myndigheder. De offentlige registre, der blev etableret de følgende år, bl.a. Kildeskatteregistret og ATP-registret og en række kommunale registre, brugte alle CPR-nummeret som identifikation. Det fælles identifikationssystem gjorde det muligt at kombinere personoplysninger fra registrene, og er grundstenen i det registerstatistiske system⁶, der blev opbygget.

Overgangen fra traditionel dataindsamling til anvendelse af administrative registre var ganske krævende, og lagde navnlig i opbygningsfasen beslag på en stor del af institutionens ressourcer. Men vanskelighederne blev overvundet, og i beretningen for 1975/76 kunne Danmarks Statistik meddele, at de tekniske problemer vedrørende registrenes tekniske anvendelse stor set var afklaret.

Anvendelsen af administrative registre er et af de karakteristiske træk i fase 3.0 i Radermachers kronologi, og er en selvfølgelighed i fase 4.0, men udenfor Norden blev fremgangsmåden i 60'erne og 70'erne betragtet med skepsis og modvilje. Fremsynetheden hos politikere og Danmarks Statistiks ledelse, og i sammenhæng hermed de

6 Danmarks Statistik (1994)

muligheder som statistikloven fra 1966 havde givet, var væsentlige forudsætninger for at Danmarks Statistik kunne være pioner i opbygningen af registerstatistik. Pionerindsatsen bestod i den praktiske opbygning af systemerne. Når det kom til det nødvendige teoretiske grundlag, var man afhængig af den store indsats, der var gjort i Sverige og Norge⁷.

Folketællingerne

Folketællingerne er den officielle statistiks flagskib. Derfor var det ultimative tegn på registerstatistikens gennembrud, at det blev muligt at gennemføre en folketælling udelukkende på grundlag af registre. Dertil nåede man dog først i 1981.

Folketællingerne har en lang historie. Den første egentlige danske folketælling blev afholdt 1801⁸, og i de følgende år blev der holdt tællinger med varierende mellemrum. Det var efterhånden blevet parksis at afholde folketælling hvert femte år, og Danmarks Statistik arvede ved etableringen i 1966 en tælling for 1965 under udarbejdelse. I 1970 blev der afholdt endnu en traditionel folketælling, men det blev så også den sidste.

Efter det hidtidige mønster skulle der igen afholdes folketælling i 1975. På det tidspunkt var registersystemet i stand til at levere en fuld optælling af befolkningen, næsten svarende til folketællingernes

7 Jensen (2000 b) s. 12

8 Der blev afholdt folketællinger i 1769 og i 1787, men Danmarks Statistik betagter tællingen i 1801 som den første officielle folketælling

opgørelse, men de traditionelle folketællinger omfattede også en række bolig-oplysninger, og dem kunne man endnu ikke indhente gennem registre. Der var dog truffet beslutning om at etablere et bygnings- og boligregister, der kunne lukke det hul, men der skulle gå noget tid, før det kunne være klart til brug. Derfor besluttede man at gennemføre en såkaldt folketællingslignende registeropgørelse uden boligoplysninger. Opgørelsestidspunktet blev medio 1976, og opgørelsen blev offentliggjort under navnet *Registerfolketællingen 1976*.

Bygnings- og boligregistret blev oprettet i 1977, så i 1980 var man klar til en fuldt registerbaseret folke- og boligteælling. Opgørelsestidspunkt blev 1. januar 1981, og opgørelsens navn blev *Folketællingen 1981*. Og det blev den sidste danske folketælling. Registerstatistikken var blevet så fuldstændig, at traditionelle folketællinger kunne undværes.

Familier og husholdninger

Registrene havde vist sig velegnede som grundlag for den rene personstatistik, men i folketællingerne indgik også en opgørelse af de husstande, som personerne indgik i. En husstand består af en gruppe personer, der bebor samme bolig og fører fælles husholdning (kosthusholdningen). Den består typisk af boligens indehaver og dennes ægtefælle og hjemmeboende ugifte børn, men omfatter også eventuelle husassistenter og logerende med kost. Andre beboere af boligen, f.eks. ægtepar og logerende uden kost, udgør selvstændige husholdninger.

Før de registerbaserede folketællinger var det boligens indehaver, der som ansvarlig for udfyldelsen af folketællingsskemaet skulle foretage opdelingen af boligens beboere i husholdninger. I registrene var det ikke muligt at foretage en tilsvarende opdeling af en boligs beboere. Ved registerfolketællingen for 1976 optalte man i stedet de såkaldte familiekerner, der omfattede ægtepar⁹ med eventuelle hjemmeboende børn og ugifte med eventuelle hjemmeboende børn. Aldersgrænsen for børn var 18 år, dvs. hjemmeboende børn på 18 år og derved udgjorde selvstændige familiekerner. Det samme gjorde husassistenter og logerende med kost. I folketællingen for 1981 anvendtes en tilsvarende familiedefinition, bortset fra at aldersgrænsen for børn blev hævet til 26 år, og at samboende med fællesbørn blev registreret som en familie.

Dette familiebegreb afveg fra det husstandsbegreb man havde anvendt i folketællingerne. Hertil kom, at den hidtil kendte orden, hvor samfundets organisatoriske grundenhed var et ægtepar med eller uden hjemmeboende børn, var i opbrud og de såkaldte papirløse samlivsforhold blev mere og mere udbredte. I folketællingen i 1970 skulle sådanne forhold registreres på lige fod med ægteskaber, hvis der i skemaet var anvendt betegnelser som forlovede eller samlevende, men det var ikke muligt i registrene. For perioden 1976-1985 havde man på grundlag af stikprøver belyst omfanget af papirløse samlivsforhold, men stikprøvestørrelsen gjorde kun en meget sporadisk opgørelse mulig.

9 Inkluderer faktisk adskilte, separerede og fraskilte

I 1983 blev en ny registerbaseret familie- og husstandsstatistik introduceret, hvor man anvendte de samme familiedefinitioner, som man havde anvendt i registerfolketællingen for 1981. Denne familiedefinition blev det nærmeste man i registerstatistikken kunne komme en kosthusstand.

Indkomspolitik og indkomststatistik

Den økonomiske politik efter anden verdenskrig byggede på den ide, at man gennem finanspolitik kunne styre den samlede efterspørgsel i samfundet, således at den var stor nok til at sikre fuld beskæftigelse, men ikke så stor, at der blev mangel på arbejdskraft, for det ville føre til inflation. I praksis viste det sig ikke at være så nemt. Allerede inden man nåede fuld beskæftigelse satte inflationen ind. Årsagen fandt man navnlig i de stærke arbejdsmarkedssorganisationer, der gjorde det muligt at aftale lønstigninger uden hensyn til de samfundsøkonomiske balancer..

I Danmark blev der ikke talt så meget om inflation, men i stedet om betalingsbalancen overfor udlandet. Inflation førte til, at dansk producerede varer blev dyrere i forhold til udenlandsk producerede, hvilket igen betød at importen steg og eksporten faldt. Resultatet var, at betalingsbalancen blev forværret. For at dække underskuddet på betalingsbalancen skulle der optages lån i udlandet, og her var mulighederne begrænsede. Derfor var man af hensyn til betalingsbalancen nødt til at føre en økonomisk politik, der var for restriktiv til at sikre fuld beskæftigelse.

Egentlig var der ingen, der havde glæde af lønstigninger, der blev ædt op af inflation, så det var en oplagt tanke, at man i stedet talte sig til rette om mere begrænsede lønstigninger og til gengæld opnåede lav inflation og fuld beskæftigelse. Bestræbelser i den retning gik under navnet indkomstpolitik.

I sin bog *Vejen til og fra Afgrundens Rand*¹⁰ betegner Per Callesen indkomstpolitik som: "forsøg på at dæmpe lønstigningstakten ved overtalelse, aftaler eller overenskomstindgreb", og giver i bogen generelt udtryk for, at den fremgangsmåde hverken var hensigtsmæssig eller vellykket. Men det er eftertidens bagklogskab. I 1960'erne blev indkomstpolitikken af mange set som en oplagt løsning på økonomiens centrale balanceproblem, og det var forventet, at Danmarks Statistik skulle bidrage med viden om indkomsterne og deres udvikling. Navnlig Danmarks Statistiks beføjelser til at indhente regnskabsoplysninger fra virksomheder skal ses i denne sammenhæng.

En anden institution, som også var tiltænkt en central rolle i forbindelse med indkomstpolitik, var Det Økonomiske Råd, der blev oprettet i 1962. Navnlig rådets formandskab, der bestod af tre fremtrædende økonomer og gik under betegnelsen de tre vise mænd, fik en central rolle som rådgivere i den økonomisk politik. Skak-Nielsen blev medlem af formandskabet i 1967, hvilket nok bl.a. skal ses som et forsøg på at koordinere bestræbelserne for at muliggøre en indkomstpolitik.

10 Callesen (2026)

EDB-udviklingen

Statistisk Bureau – en af forgængerne til Danmark Statistik – havde allerede i 1911 taget hulkortteknikken i brug. Det var meget tidligt, og man var åbenbart meget tilfreds med teknikken, for man holdt fast i den længere end mange andre statistikbureauer. Men efter etableringen af Danmarks Statistik skiftede man spor, og begyndte at inddrage datamaskiner – dog stadig hulkortafhængige – i statistikproduktionen. I begyndelsen skete det i tæt samarbejde med Datacentralen og andre samarbejdspartnere, men i 1971 fik Danmarks Statistik sit eget EDB-anlæg. Kort efter anskaffelsen af eget EDB-anlæg påbegyndtes en gradvis omlægning til dataindtastning gennem dataskærme i stedet for hulkortanlæggene. Hulkortene blev dog først helt udfaset i 1977¹¹.

Registerstatistikken stillede store krav til beregningskapaciteten, og efterhånden som statistikken blev udviklet, voksede kravene. Det centrale EDB-anlæg blev derfor løbende udvidet, så man undgik, at begrænsninger i computerkapaciteten blev en flaskehals for den ønskede statistikudvikling. Det centrale EDB-anlæg blev en så indgroet del af det daglige arbejde, at da PC'erne i 1980'erne begyndte at vinde udbredelse andre steder, blev de af mange i Danmarks Statistik betragtet som irrelevante for statistikproduktionen, og interessen for dem var i begyndelsen ret ringe. I den sidste del af sin embedsperiode iværksatte Skak-Nielsen dog nogle forsøg med anvendelse af

11 Jensen (2000 b) s, 34

PC'ere, men det var først under hans efterfølger, Hans Zeuthen, der tiltrådte i 1988, at PC'ere for alvor kom til at spille en rolle.

Statistisk fortrolighed og datasikkerhed

Det er et fundamentalt krav, at data indsamlet til brug for officiel statistik skal behandles som fortrolige, og aldrig må udleveres til andre myndigheder. Borgernes tillid til, at dette princip håndhæves, er en afgørende forudsætning for udarbejdelse af pålidelig officiel statistik. Det vækker derfor stor bekymring hos producenter af officiel statistik, når der rejses tvivl om denne tillid, som det f.eks. skete omkring den svenske folketælling i 1970 og en planlagt tysk folketælling i 1983. I begge tilfælde førte protester og demonstrationer til, at der blev strammet op på datasikkerhedsreglerne. I det tyske tilfælde blev folketællingen kendt forfatningsstridig af Forfatningsdomstolen og måtte, med de korrektioner domstolen havde krævet, udskydes til 1987. Præcisering af princippet om beskyttelse af statistiske data var et af domstolens krav¹².

Når traditionelle spørgeskemabaserede folketællinger kunne vække så stærke reaktioner i nabolandene, kan man undre sig over, at det gik forholdsvis glat med etableringen af den langt mere omfattende dataindsamling, der fulgte af registerstatistikken. Naturligvis blev der i dele af offentligheden udtrykt en vis bekymring over de mange samkøringer af registre, med CPR-nummeret som nøgle. Bekymringen gik på, at den omfattende viden om hver enkelt persons forhold, herunder følsomme data som helbred og kriminalitet, kun-

12 Radermacher (2019) s. 41

ne misbruges eller falde i forkerte hænder. Men kun i ét tilfælde kom det til en alvorlig og for Danmarks Statistik ret ubehagelig konflikt. Den blev udløst af Bistandsloven, der blev vedtaget i 1976. Loven pålagde kommunerne en indberetningspligt til Danmarks Statistik, men nogle kommuner afviste at oplyse CPR-nummer i forbindelse med indberetningerne. Danmarks Statistik fandt CPR-numrene nødvendige, og sagen endte for domstolene. Landsretten gav i 1980 Danmarks statistik medhold, men dommen blev anket til Højesteret, der dog i 1981 stadfæstede Landrettens dom.

Fra 1. januar 1979 blev anvendelsen af EDB-førte registre, både private og offentlige, direkte lovreguleret. For Danmarks Statistiks vedkommende var det *Lov om Offentlige Myndigheders Registre*, der blev styrende. Loven opregnede en række krav, bl.a. om hvad der kunne registreres og om registrerede personers adgang til oplysninger om sig selv. På begge disse områder blev registre, der udelukkende blev anvendt til statistik, dog undtaget, så på disse punkter fik loven ikke større betydning for Danmarks Statistiks arbejde. Loven stillede dog også krav om, at der skulle udarbejdes forskrifter for registrene, og at disse forskrifter skulle godkendes af det ved samme lejlighed oprettede Registertilsyn. Det betød, at Danmarks Statistik fik en ny opgave med at udarbejde registerforskrifter.

Makroøkonomisk statistik og økonomiske modeller

Udviklingen af makroøkonomisk statistik og økonomiske modeller begynder i fase 2.0 i Radermachers kronologi, men udviklingen fortsætter i høj grad ind i fase 3.0. De to områder hænger tæt sammen i

den forstand, at den makroøkonomiske statistik er et nødvendigt grundlag for kvantificeringen af de økonomiske modeller.

Helt centralt i den makroøkonomiske statistik står nationalregnskabet. Et nationalregnskab er et samlet og sammenhængende overblik over et lands økonomi og indeholder bl.a. opgørelser af den samlede produktion, det samlede private og offentlige forbrug og den samlede im- og eksport. Der sker ikke en særlig dataindsamling til nationalregnskabet, der i stedet bruger de øvrige statistikker som grundlag, suppleret med skøn. Det danske nationalregnskab har en i international sammenhæng ret lang historie. De første beregninger er fra 1930'erne og den første offentliggørelse fandt sted i 1945, men i 1960'erne var det tydeligt, at nationalregnskabet havde været forsumt i nogle år, og at en genopretning var tiltrængt. En sådan genopretning blev også iværksat¹³ og i 1977 kunne de første resultater offentliggøres.

Økonomiske modeller er afhængige af data fra, men er ikke i sig selv en del af, den officielle statistik, og udviklingen af dem kan ske i mange former for institutioner som f.eks. universiteter og ministerier. I praksis blev den første danske makroøkonomiske model – ADAM¹⁴ – udviklet af professor Ellen Andersen fra Københavns Universitet i samarbejde med Danmarks Statistik, og efter dens færdiggørelse i 1972 overtog Danmarks Statistik vedligeholdelsen og videreudviklingen.

13 Thage (1978)

14 Annual Danish Aggregate Model

Det internationale samarbejde

Det internationale statistiske samarbejde handler dels om udveksling af erfaringer og dels om bestræbelser på at øge sammenligneligheden af landenes statistikker. FN og OECD spiller en betydelig rolle i organiseringen af samarbejdet, men for Danmarks Statistik har navnlig det nordiske samarbejde været af stor betydning. At de nordiske lande stort set var de eneste, der udviklede registerstatistik, gjorde samarbejdet særligt betydningsfuldt og interessant. Højdepunktet i det nordiske samarbejde blev nået i 1967, hvor der bl.a. blev oprettet et nordisk statistisk sekretariat¹⁵, som kom til at udgøre et vigtigt støttepunkt for samarbejdet.

Efter Danmarks tilslutning til EF (det senere EU) i 1973 begyndte det europæiske statistiske samarbejde at kræve mere opmærksomhed og flere ressourcer. Det fortrængte gradvist det nordiske samarbejde, der dog forblev centralt i hele Skak-Nielsens embedsperiode.

Efterord

Skak-Nielsen trådte tilbage i februar 1988. Han blev den indtil nu mest markante og visionære indehaver af embedet. Hans vigtigste indsats blev opbygningen af de registerstatistiske systemer, der i dag er hovedgrundlaget for den danske statistik.

Efter sin fratræden fra Danmarks Statistik kastede han sig over arkæologiske studier, og her blev højdepunktet offentliggørelsen af en artikel i det bri-

15 Jensen (2000 b) s. 14

tiske tidsskrift Antiquity om betydningen af de dolke, som man havde fundet i mange mandsgrave fra den tidlige bronzealder.

Han døde 24. februar 2013

3. Hans E. Zeuthen (1988-1995)

Hans E. Zeuthen kom til Danmarks Statistik fra en universitetskarriere. Han er født 4. august 1936 og blev cand.oecon. fra Århus Universitet i 1964, hvor han efter embedseksamen blev ansat som amanuensis. I 1977 blev han professor ved Aalborg Universitet og i 1982 professor ved Handelshøjskolen i Århus, hvor han nåede at blive rektor i en kort periode inden han tiltrådte som rigsstatistiker den 1. august 1988.

Sideløbende med hovedkarrieren beklædte han en række andre poster bl.a. som formand for Det Økonomiske Råd (overvismand) og bestyrelsesformand i Nationalbanken.

Modernisering

Zeuthen var hurtig til at præsentere nogle af sine tanker om, i hvilken retning han ville trække Danmarks Statistik. Kort efter sin udnævnelse, men før sin tiltræden, gav han udtryk for at Danmarks Statistik havde ry for at være for gammeldags, ja ligefrem jomfrunalsk. Han så det som et vigtigt mål, at komme af med det ry, og i stedet fremstå som en moderne organisation.

Den nye rigsstatistikers reformiver kan ses som et udslag af de tanker og initiativer omkring udviklingen af den offentlige sektor, der i denne periode florerede i flere lande, herunder Danmark. Tendensen fik senere betegnelsen New Public Management. Udgangspunktet var, at bureaukratiet var blevet for dominerende, og at der var behov

for tiltag, der kunne modvirke stivhed og træghed¹⁶. De foreslåede initiativer handlede typisk om at udjævne hierarkier, at få offentlige institutioner til at konkurrere på markedsvilkår og at anvende økonomiske incitamentter til påvirkning af adfærden. Den private sektor blev set som forbillede, og i praksis kom tiltagene ofte til at handle om, hvordan en offentlig institution udadtil kunne bringes til at ligne en privat, på trods af de store forskelle i vilkår og formål.

Billedet af Danmarks Statistik som den gammeldags lidt støvede statsinstitution var til en vis grad afspejlet i de undersøgelser af brugernes opfattelse, som institutionen havde gennemført. Bruger-vurderingerne viste dog også et billede af en pålidelig institution med kompetente ansatte. Navnlig pålideligheden er helt central for en statistikproducent, men spillede ingen eller højst en ubetydelig rolle i de aktiviteter, der – på anbefalinger fra en række konsulentundersøgelser – blev iværksat under overskriften *Forandringskomplekset*. Her var hovedpunkterne produktivitet, publikationernes design og markedsføring.

Blandt de projekter, der blev gennemført som led i Forandringskomplekset, var en ny designlinje, som gav alle institutionens publikationer, et mere ensartet præg. Der blev i den forbindelse besluttet et nyt tabeldesign, der utvivlsomt var i overensstemmelse med tidens modernitetsopfattelse, men som havde en negativ virkning på læsbarheden.

16 Greve (2010)

Budgetproblemer

Medvirkende til iværksættelsen af konsulentundersøgelserne var, at det ved overgangen til 1988 trak alvorligt op til problemer omkring finansieringen. Problemerne blev yderligere forstærket af overenskomstmæssige strejker blandt Danmarks Statistiks programører og typografer i 1987. Hertil kom, at Danmarks Statistik i forbindelse med budgetforhandlingerne i 1988 havde fået et tydeligt vink om, at det ville styrke tilliden til institutionens bestræbelser for at øge effektiviteten, hvis ekspertise udefra mere systematisk blev taget i anvendelse¹⁷.

Problemerne blev i første omgang søgt imødegået ved en omprioritering, hvor en række af de traditionelle statistikker for specialområder blev nedlagt, og udvikling af de mere generelle statistikker blev planlagt. Det vedrørte navnlig virksomhedsstatistikkerne, der omtales senere i kapitlet. Danmarks Statistiks styrelse gjorde Økonomiministeriet, som institutionen administrativt hørte under, opmærksom på problemerne og opnåede senere en lettelse i form af en budgetaftale for perioden 1993-1996.

Decentralisering af IT-systemet

Zeuthens moderniseringsprojekt omfattede også en omfattende decentralisering af IT-systemet. Det store centralanlæg havde tjent Danmarks Statistik godt som redskab for håndteringen af de store datamængder og den omfattende databehandling, som satsningen på de

17 Jensen (2000 a) s. 137

administrative registre havde krævet, men den tekniske udvikling i retning af mere ydedygtige mindre maskiner havde ændret vilkårene. Der var i tiden en klar tendens i retning øget anvendelse af persondatamater (PC'ere) .

Skak-Nielsen havde inden sin fratræden iværksat et forsøg med anvendelse af PC'ere i statistikproduktionen. Forsøget mødte nogen modstand i organisationen, bl.a. på grund af den udfordring af EDB-afdelingens position, der ville følge af, at det centrale EDB-anlæg mistede sit monopol. Zeuthen havde dog tydeligvis den indstilling, at den teknologiske udvikling krævede en decentralisering af IT-systemet, og den forståelse bredte sig efterhånden også i organisationen som helhed. Kompromiset blev, at alle ansatte blev udstyret med en PC, men at beslutningerne om hvilket programmel, der måtte og skulle anvendes, forblev centraliseret.

Den omfattende decentralisering blev påbegyndt i 1988 og fortsatte forholdsvis stille og roligt de følgende år, hvor hovedanlæggets rolle lidt efter lidt blev nedtrappet. Projektet blev først helt afsluttet i 2007 med lukningen af hovedanlægget – mere end fem år efter Zeuthens afgang som rigsstatistiker.

Indvandrere og flygtninge

De første år af Zeuthens periode falder sammen med en intensiveret og ofte skarp offentlig debat om indvandrere og flygtninge. Debatten førte til ønsket om mere og bedre statistik for området, bl.a. udtrykt ved at økonomiministeren i 1990 nedsatte en arbejdsgruppe, der

skulle belyse mulighederne for forbedring af statistikken om flygtninge og indvandrere¹⁸. Danmarks Statistik beklædte selv formandsposten i arbejdsgruppen. Arbejdsgruppen afgav sin betænkning i marts 1991, hvori det blev foreslået at etablere en statistik, baseret på elektronisk registrering af indvandrere og flygtninge. Efter den metode ville der gå op til ni år før et komplet datamateriale kunne være klar, så Danmarks Statistik besluttede at udarbejde og offentliggøre en statistik om området, baseret på eksisterende materiale. Publikationen fik titlen *Indvandrere og deres efterkommere i Danmark*¹⁹, og udkom i slutningen af 1991.

Den nye statistik var ikke populær hos alle. F.eks. fandt nogle kritikere det uheldigt at kategorisere efter etnicitet fremfor statsborgerskab. Men Zeuthen var ikke i tvivl. Han gav klart udtryk for, at når emnet havde vist sig at have offentlighedens interesse, så var det også rimeligt, at Danmarks Statistik leverede baggrundsmateriale²⁰.

Virksomhedsstatistik

En omfattende og sammenhængende registerbaseret statistik som den, der var blevet opbygget på personområdet, fandtes ikke på virksomhedsområdet. Her var statistikken mere fragmenteret og rettet mod enkelte erhverv, typisk landbrug og industri, hvorimod der ikke var meget statistik om de tjenesteydende erhverv. Det var i forbindelse med håndteringen af budgetproblemerne i 1988 blevet

18 Økonomiministeriet (1991)

19 Pedersen (1991)

20 Information (1991)

besluttet, at ændre virksomhedsstatistikken i retning af mere generelle statistiksystemer, der omfattede alle erhverv. En vigtig grund til den omlægning var, udover de forventede besparelser, at det var blevet vanskeligt at følge med ændringerne i erhvervsstrukturen. Forventningen var at strukturændringerne, herunder væksten i de tjenesteydende erhverv, ville blive mere overskuelige og håndterbare i et generelt system.

Udviklingen i retning af generel virksomhedsstatistik blev understøttet af etableringen af Det Centrale Erhvervsregister (CVR), der blev oprettet ved en lov i 1996, og som skulle have samme funktion i virksomhedsstatistikken, som CPR havde i personstatistikken. Ydermere påbegyndte skattevæsenet en indsamling af detaljerede regnskabsdata fra virksomhederne og etablerede på grundlag af de indsamlede data et regnskabsregister (SLS-E), der kunne tjene som grundlag for en registerbaseret regnskabsstatistik.

De muligheder, der lå SLS-E blev straks udnyttet til etablering af en regnskabsstatistik, der omfattede alle erhverv, og tanken var, at man på den måde kunne undgå at belaste virksomhederne med indberetning af regnskabsoplysninger til Danmarks Statistik. Sådan gik det desværre ikke. Efter få år besluttede skattevæsenet at skære så drastisk ned på omfanget af de data, der blev indsamlet til registret, at det ikke længere kunne stå alene som grundlag for en regnskabsstatistik. I stedet måtte man supplere med mere detaljerede regnskabsdata indsamlet fra en stikprøve af virksomheder. Også andre kilder blev inddraget i beregningen af en fuldstændig statistik for by-

erhverv. Statistikken er efterhånden blevet udvidet til at dække næsten alle byerhverv, og en tilsvarende statistik er blevet etableret for de primære erhverv, dvs. landbrug og fiskeri mv.

Stikprøver

I virksomhedsstatistikkerne anvender man så vidt muligt stikprøver frem for totaltællinger for at spare omkostninger både for virksomhederne og for Danmarks Statistik. Det begrænser i mange tilfælde detaljeringsgraden i de statistiske opgørelser, men det søger man at modvirke ved at supplere med data fra registre som momsregistret, skattevæsenets registre og CVR. Data fra stikprøverne vil oftest være af høj kvalitet, da virksomhederne er lovmæssigt forpligtet til at svare, og man derfor kan opnå en meget høj besvarelsesprocent.

I personstatistikkerne giver registrene gode mulighed for at gennemføre totaltællinger, uden at der skal indsamles yderligere data hos borgerne. Men ikke alt kan belyses ud fra registrene, så stikprøver er derfor nødvendige som supplement. I modsætning til virksomhederne har personer ikke pligt til at deltage i Danmarks Statistiks undersøgelser, så man kan ikke påregne samme høje besvarelsesprocent som i virksomhedsundersøgelserne. Og hvad værre er: besvarelsesprocenterne har været faldende i de senere år.

En af personstatistikens vigtigste stikprøveundersøgelser er *Forbrugsundersøgelsen*, der bl.a. er en vigtig kilde i forbindelse med opgørelsen af prisindeks og nationalregnskab. Men her er man alvorligt ramt af den faldende villighed til at deltage i stikprøveundersøgel-

ser. I 2019 deltog kun 19 pct.²¹ af de udvalgte husstande og i 2024 var deltagerprocenten helt nede på 8 pct.²²

Efterord

Zeuthen fratrådte som rigsstatistiker i januar 1995. Hans vigtigste indsats blev iværksættelsen af en omlægning af IT-systemet fra at være centreret omkring én stor central computer, til at være baseret på PC'ere i netværk.

Efter sin afsked fra Danmark Statistik blev han bestyrelsesformand for Odder Gymnasium. Denne stilling forlod han i 2014. Han anvendte sine sidste år bl.a. til kulturejser, navnlig til Italien²³.

Han døde 26. februar 2026

21 Danmarks Statistik (2019)

22 Danmarks Statistik (2024)

23 Folkebladet Lemvig (2016)

4. Jan Plovsing (1995-2013)

Jan Plovsing er født 15. maj 1945 og tiltrådte som rigsstatistiker den 1. april 1995. Han kom til Danmarks Statistik fra Socialforskningsinstituttet, hvor han i 1972 begyndte som forsker og sluttede som direktør. Af uddannelse er han magister i sociologi fra 1972, og dermed den eneste af de hidtidige rigsstatistikere, der ikke har sin hoveduddannelse i nationaløkonomi.

I Radermachers kronologi falder hans embedsperiode i slutningen af fase 3.0 og begyndelsen af fase 4.0, der begynder i 2010. Fase 4.0 er bl.a. karakteriseret ved den såkaldte datarevolution og globaliseringen.

EU-statistikens voksende rolle

Danmarks Statistik var fra starten en aktiv deltager i det internationale statistiske samarbejde. I den første tid spillede navnlig det nordiske statistiske samarbejde en stor rolle, men den rolle er gradvis blevet mindre i takt med EU's stigende betydning. Navnlig efter at Sverige blev medlem af EU i 1995 begyndte en betydelig nedprioritering af det nordiske samarbejde, og i 1996 blev Nordisk Statistik Sekretariat, som var blevet etableret i 1977, nedlagt. Det nordiske samarbejde fortsatte dog, også i stærkt formaliseret form, men med et noget lavere aktivitetsniveau.

Neddroslingen af det nordiske samarbejde er dog mere end opvejet af andre sider af det internationale samarbejde. Det afspejles bl.a. i en stigning i antallet af medarbejdernes internationale rejsedage fra

883²⁴ i 1993 til 1.489²⁵ i 1999, og her spillede EU-samarbejdet den vigtigste rolle. EU's krav til statistik, der er harmoniseret, så den er sammenlignelig på tværs af medlemslandene, har været støt stigende. I 1997 blev det europæiske samarbejde yderligere formaliseret, da en forordning om statistisk samarbejde i EU blev vedtaget.

Plovsing viste stor interesse for EU-samarbejdet, og fik også gode muligheder for at påvirke det. I 1999 blev han formand for den såkaldte Partnership Group, der fungerer som forretningsudvalg for *Udvalget for Det Statistiske Program*, i daglig tale betegnet SPC. SPC spiller en central rolle i EU-statistikken, bl.a. som medvirkende ved udarbejdelsen af arbejdsprogrammer og forberedelsen og gennemførelsen af direktiver. Danmarks Statistik, og særlig rigsstatistikeren, fik også en særlig rolle, da Danmark i andet halvår af 2002 varetog formandskabet i EU.

EU-samarbejdet havde efterhånden ført til, at hovedparten af den statistik, der blev udarbejdet af Danmarks statistik, var styret af beslutninger i EU. Da der ikke var nogen umiddelbar sammenhæng mellem de krav til nye statistikker, der fulgte af politiske beslutninger i EU, og Danmarks Statistiks finansieringsgrundlag, måtte tilpasninger ske i de statistikker, der ikke var omfattet af EU-samarbejdet. Det betød en udhulning af den rolle som beslutningstager vedrørende statistikproduktionen, som ifølge *Lov om Danmarks Statistik* tilfaldt Styrelsen. Et løft i finanslovsbevillingen for 2000, netop

24 Danmarks Statistik: Virksomhedsregnskab 1996, s 11

25 Danmarks Statistik: Virksomhedsregnskab 1999, s 12

begrundet i nye lovpligtige EU-opgaver, lettede vel midlertidigt lidt på situationen, men i 2002 var budgetsituationen blevet så alvorlig, at man dels måtte afskedige 5 pct. af medarbejderne og dels nedlægge eller indskrænke en række statistikker, bl.a. færdselsuhedsstatistikken, kirkestatistikken og miljøstatistikken.

Internet og hjemmeside

Ved Plovsings tiltrædelse var noget af en revolution i gang omkring internettet. Internettet i sig selv har rødder tilbage til 60'erne, og var oprindelig en rent militært projekt. I løbet af 80'erne blev det mere og mere udbredt i den akademiske verden, og i løbet af 90'erne vandt det også indpas hos personer og virksomheder. Helt afgørende er i den forbindelse introduktionen af World Wide Web i 1990 og af browsere med grafisk brugergrænseflade hvor den første – Mosaic – blev introduceret i 1993. Herefter begyndte en hurtig udbredelse af hjemmesider for virksomheder og andre institutioner. Danmarks Statistik var med på bølgen, og åbnede sin første hjemmeside den 1. august 1996.

Den første hjemmeside indeholdt først og fremmest generel information om Danmark Statistik, som f.eks. en oversigt over publikationer, organisationsplan og telefonliste. Men den udgjorde ikke en vigtig kilde til formidling af statistik, selv om man kan finde nogle enkelte statistiske opgørelser. Det var dog fra starten planen, at statistikformidlingen gennem internettet med tiden skulle udbygges. Planen blev senere opfyldt dels ved at enkelte større publikationer –

f.eks. Befolkningens Bevægelser og Kriminalstatik blev stillet gratis til rådighed som e-bøger, og dels ved at der mod betaling blev givet adgang til databanker.

Allerede i 1980'erne havde Danmarks Statistik givet brugerne mulighed for on-line adgang til to databanksystemer – DSTB med lange tidsserier og KSDB med kommunefordelt strukturstatistik – men brugen af dem krævede abonnement og var forbundet med omkostninger. Udbredelsen var derfor begrænset. I 1997 åbnedes en ny statistikbank – KIDS – som kunne tilgås direkte fra hjemmesiden. KIDS var baseret på DSTB, men var mindre omfattende. Der blev stadig krævet betaling, men prisen blev sat forholdsvis lavt med henblik på at tiltrække en bredere kreds af brugere.

Et afgørende gennembrud i Danmarks Statistiks formidling gennem internettet skete i 1999 med etableringen af Danmarks Statistikbank, der omfattede næsten alt, hvad der hidtil havde været offentliggjort i de trykte publikationer, og det helt store gennembrud kom i 2001, hvor adgangen til Danmarks Statistikbank blev gratis, finansieret af en særlig finanslovsbevilling.

Overgang til PC-baseret system

I Zeuthens periode havde næsten alle ansatte i Danmarks Statistik fået adgang til en PC, og PC'erne var efterhånden blevet det centrale værktøj i statistikproduktionen. Det store hovedanlæg var dog på dette tidspunkt stadig vigtigt og uundværligt. Men efterhånden som teknikken udviklede sig kunne flere og flere opgaver flyttes til syste-

met med PC'ere organiseret i netværk, og i 2007 kunne hovedanlægget helt nedlægges.

År 2000-problemet

Da computerne begyndte at vinde indpas i de officielle statistikbureauer, var hukommelseslagrene en begrænsende faktor. Lagringsenhederne var dyre, og det var en del af en god programmørs færdigheder at kunne spare på dem. En vigtig metode var at forkorte navne på dataelementer så meget som muligt. En oplagt mulighed var kun at anvende de 2 sidste cifre i et årstal. Det betød, at man ikke kunne skelne mellem f.eks. året 1864 og året 1964, men i mange anvendelser, hvor der ikke indgik data, der rakte 100 år tilbage i tiden, kunne man se bort fra det problem. At det kunne blive et problem ved årsskiftet 2000, var der i 1960'erne og 1970'erne, da nogle af programmerne blev udviklet, næppe mange programmører eller andre, der tænkte nærmere over.

Men i slutningen af 1990'erne begyndte en bekymring at brede sig. Det stod klart, at der ville opstå et problem, men omfanget var uklart, og det var ikke så ligetil at afklare, da den problematiske kode ofte lå gemt i gamle programmer, som fungerede godt, men hvis kodeindhold ingen længere havde overblik over. Usikkerheden gav anledning til en del frygt. Ville computerafhængige infrastrukturer som betalings-, trafik- og hospitalssystemer bryde sammen, for ikke at tale om de computersystemer, der indgik i kontrollen med stormagterne beholdninger af kernevåben?

Overalt – og altså også i Danmarks Statistik – gik man i gang med at undersøge og afhjælpe problemet. Der blev sat en del ressourcer ind på projektet, men man kom også frem til den opfattelse, at opgaven for Danmarks Statistik ikke var så omfattende, som den kunne være for mange andre institutioner. Man var dog bevidst om, at det var umuligt med sikkerhed at vide, om man fangede alle problemer, så årsskiftet til 2000 blev imødeset med en vis nervøsitet. Heldigvis viste det sig, både for Danmarks Statistik og for resten af verden, at overgangen skete uden de helt store problemer.

Efterord

Plovsing trådte tilbage i juli 2013 efter godt 12 år på posten. Hans periode var navnlig præget af udvidelsen af EU's statistiske samarbejde, som han tog ivrigt del i og spillede en betydelig rolle i, og af it-udviklingen, herunder opbygningen af hjemmesiden, og Danmarks Statistikbank.

Han fortsatte efter sin fratræden sin internationale aktivitet som medlem af den græske statistikmyndigheds "Good Practice Advisory Committee", udpeget af ESSC²⁶.

26 European Statistical System Committee

5. Jørgen Elmeskov (2013-2020)

Jørgen Elmeskov er født den 9. oktober 1956, blev cand.polit. i 1981 og tiltrådte som rigsstatistiker oktober 2013. Han kom fra en stilling som vicecheføkonom i OECD, hvor han havde været ansat siden 1986 – fra 1999 som vicedirektør og fra 2007 som fungerende cheføkonom. Efter embedseksamen og frem til ansættelsen i OECD var han økonom i Det Økonomiske Råd. Han har herudover været medlem af adskillige bestyrelser og kommissioner mv., herunder Velfærdskommissionen, Klimakommissionen, Ekspertgruppe til Bedømmelse af det Svenske Konjunkturinstitut og den norske regerings Grønne Skattekommission²⁷

Ny lov om Danmarks Statistik

Den 1. juli 2018 trådte en ny statistiklov for Danmark i kraft²⁸. Loven var først og fremmest en implementering af EU's *Forordning om Europæisk Statistik*, der var blevet revideret i 2015, men lejligheden blev også benyttet til nogle mere nationale tiltag. Loven blev vedtaget af et enigt Folketing, og hele forløbet omkring behandlingen af loven viste en bred opbakning omkring principperne for produktionen af den officielle statistik. Opbakningen kom fra både politikere, offentlige institutioner og involverede interesseorganisationer.

²⁷ Danmarks Statistik Web (2020)

²⁸ Forsknings-, Uddannelses- og Digitaliseringsministeriet (2000)

EU-reglerne kræver, at hver medlemsstat udpeger et organ — den nationale statistikmyndighed — der skal være ansvarligt for det statistiske samarbejde med Kommissionen. Danmarks Statistik har hele tiden haft den rolle, men nu blev den udtrykkeligt fastlagt i loven. Et af de vigtigste krav i EU's statistikregler er, at den nationale statistikmyndighed skal være fagligt uafhængig af regering og andre institutioner. Sådan havde det også i praksis været under den hidtidige lov, men i den nye lov blev det gjort mere klart. Rigsstatistikerens ansvar og rolle som daglig leder blev også gjort tydeligere, og ministerens rolle blev indskrænket. I den hidtidige lovs § 3 er opregnet en række beføjelser til ministeren, hvor § 3 i den nye lov er ganske kort og kun fastlægger ministerens pligt til at sikre finansieringen af statistikken og at føre tilsyn med Danmarks Statistiks interne forvaltning.

Den overordnede ledelse af Danmarks Statistik ligger fortsat hos en bestyrelse – der i den gamle lov blev kaldt Styrelsen – men antallet af medlemmer udvides fra 7 til 8 medlemmer. Rigsstatistikerens er født medlem både efter den tidligere og den nye lov. De øvrige medlemmer beskikkes af ministeren, men efter den nye lov skal beskikkelsen ske efter indstilling af rigsstatistikerens. Ved stemmelighed er rigsstatistikerens stemme afgørende. Alt i alt en styrkelse af rigsstatistikerens rolle.

Officiel offentligt produceret statistik

Statistik produceret af Danmarks Statistik er underlagt ret detaljerede internationale regler for kvalitet. Om statistik af høj kvalitet produceret af offentlige myndigheder har man længe anvendt beteg-

nelsen officiel statistik, men det har ikke altid været klart, hvornår statistik produceret af andre end Danmarks Statistik levede op til kravene. Den nye lov indførte begrebet *officiel offentligt produceret statistik* om denne type statistik, og pålagde Danmarks Statistik at offentliggøre og vedligeholde en liste over de omfattede statistikker. Det er op til de enkelte statistikproducenter om de ønsker optagelse på listen, men de skal i så fald overholde retningslinjer fastlagt af Danmarks Statistik på grundlag af de internationale regler, og Danmarks Statistik skal føre tilsyn med at reglerne overholdes

Big data (Organiske data)

I en kronik i Berlingske Tidende i 2015²⁹ forudså Elmeskov (m.fl.), at en ny type data, kaldet *big data*, kunne skabe et løft i statistikproduktionen, der var sammenligneligt med det løft, der fulgte af den fremsynede satsning på anvendelse af administrative registre under Skak-Nielsens ledelse. Big data skabes bl.a., når en kundes køb registreres ved et kasseapparat, når et dankort anvendes til en netbetaling, når en sensor automatisk registrerer passage af et køretøj på et bestemt vejstykke og når en internetbruger er aktiv på et socialt medie. Særligt kombinationen af de eksisterende registre, big data og en befolkning, der i stort omfang anvender internet og sociale medier, giver unikke muligheder for den danske statistikproduktion.

Tre kendetegn fremhæves typisk, når big data skal afgrænses fra traditionelle data:

29 Sørensen m.fl. (2015)

1. Omfang, der er tale om store mængder af data,
2. Variation, big data er mindre velstrukturerede end traditionelle data
3. Foranderlighed, big data dannes og ændres ofte

På et mere grundlæggende plan karakteriseres big data ved, at de ikke er dannet som led i en planlagt og systematisk dataindsamling, men er opstået som resultat af andre aktiviteter – typisk anvendelse af informationsteknologi. Statistikproducenten har altså ingen kontrol med definitionen af variablene, afgrænsningen af populationen og metoderne til dataindsamling. Det er nok mere i den manglende kontrol end i omfang og foranderlighed, at den store udfordring ligger, når big data skal anvendes som grundlag for officiel statistik. Robert Groves – en tidligere direktør for det amerikanske folketællingsbureau – har foreslået betegnelserne *organiske data* og *designede data* for henholdsvis big data og traditionelle data³⁰, men de betegnelser er, selv om de er mere præcise, ikke slået igennem.

Danmarks Statistiks første big-data projekt var anvendelse af stregkodedata fra detailhandelen som en supplerende kilde ved opgørelsen af forbrugerprisindekset. Grundige undersøgelser af mulighederne var blevet iværksat i 2010, og metoden blev implementeret i 2016. I 2018 blev *Big Data Strategi 2018-2020* offentliggjort³¹, hvor der blev lagt op til at undersøge flere muligheder, bl.a. anvendelse af positioneringsdata fra skibe til transport- og havnestatistik, beta-

30 Robert Groves (2011)

31 Danmarks Statistik (2018)

lingskortdata til forbedring af rejseposten i betalingsbalancestatistikken og elmålerdata til mere detaljeret energistatistik.

En af forudsætningerne for den etablerede officielle statistik er, at lovgivningen, herunder EU-lovgivningen, giver Danmarks Statistik en række beføjelser til dataindsamling, både fra private virksomheder og offentlige institutioner. Tilsvarende beføjelser findes ikke omkring big data. De kan muligvis etableres, men i strategipublikationen gør Danmarks Statistik tydeligt opmærksom på, at offentlighedens stigende bekymring for datasikkerheden kan vanskeliggøre en sådan proces.

Køn i statistikken

Opgørelser af befolkningens fordeling på køn og alder er, og har altid været, et vigtigt planlægningsværktøj for staten, bl.a. i forbindelse med udskrivning af soldater, opkrævning af skatter og tilrettelæggelse af ældreforsorg og skolebyggeri. Det var derfor praktisk, at netop køn og alder kunne betragtes som befolkningsstatistikens sikre og stabile grundlag. Fødselstidspunkt og køn blev i et velfungerende samfund bestemt ved hver fødsel, og lå derefter fast gennem hele livet. Så sikker har man i Danmark været på stabiliteten af disse to variable, at man ved indførelsen af Det Centrale Personregister (CPR) i 1968 lod alder og køn indgå i personnummeret, selvom det er en datalogisk grundregel, at identifikationsnumre ikke bør indeholde information.

Alder har indtil videre fastholdt sin position som en sikker og entydig variabel, men stabiliteten og entydigheden af variabelen køn er i de senere år blevet genstand for en voldsom diskussion. Hidtil havde diskussionen kun i begrænset omfang påvirket den officielle statistik, men nu bredte den sig til dronningen af al officiel statistik: folketællingen. I UK havde man besluttet, at ved folketællingerne i 2021/22 skulle respondenterne selv afgøre, om de ville angive selvoplevet kønsidentifikation i stedet for biologisk køn.

En kvindesagsgruppe indbragte denne beslutning for en domstol, med krav om at biologisk køn – eller køn registreret ved fødslen, som blev den officielle betegnelse – fortsat skulle registreres, og fik medhold. Dommen havde kun direkte gyldighed for England og Wales. Skotland kunne derfor fastholde den oprindelige definition.

I Danmarks Statistiks opgørelser bliver kønnet fastlagt ud fra CPR-nummerets sidste ciffer (lige for kvinder, ulige for mænd). CPR-nummeret bliver fastlagt ved fødslen, men det er muligt, at få det ændret, hvis selvoplevet kønsidentitet afviger fra det ved fødslen tildelte køn. Så i Danmark var den statistiske definition af køn allerede ændret, uden at det havde givet anledning til større uoverensstemmelser.

Covid-19 pandemi

De sidste måneder af Elmeskovs embedsperiode blev præget af den covid-19 pandemi, der ramte Danmark og Verden i foråret 2020. Allerede i slutningen af 2019 var det klart, at en hidtil ukendt sygdom

var konstateret i Wuhan i Kina. I de første måneder af 2020 anså Sundhedsstyrelsen det ikke for særligt sandsynligt, at Danmark ville blive ramt, men i løbet af marts ændredes holdningen gradvist, og regeringen iværksatte en række tiltag til begrænsning af risikoen, bl.a. en opfordring til at undgå større forsamlinger. Den 11. marts erklærede WHO officielt, at der var tale om en pandemi, og samme dag besluttede regeringen som led i en delvis nedlukning af landet, at hjemsende de fleste offentligt ansatte, der herefter skulle udføre deres arbejde hjemmefra. Hjemsendelsen fortsatte ind i 2021.

Krisestatistik

Udover at de udfordringer, der fulgte af, at de løbende opgaver, nu skulle udføres af et personale, der arbejdede hjemmefra, så førte pandemien også til et stærkt behov for nye typer af statistik hos de myndigheder, der var ansvarlige for håndteringen af krisen. De nye statistikker skulle belyse både udbredelsen af pandemien og udviklingen i den økonomiske situation, og statistikkerne skulle have en kort produktionstid og høj frekvens. Produktionstiden (aktualitet), som man var vant til at regne i måneder eller i bedste fald uger, forventedes nu at skulle regnes i dage, og med hensyn til frekvensen, hvor månedsopgørelser hidtil havde været standard for højfrekvente statistikker, forventedes nu daglige eller i det mindste ugentlige opgørelser. Samtidigt vanskeliggjorde krisen dataindsamlingen, og skabte derved problemer for kvaliteten af statistikken.

Kvalitetsproblemerne var det på kort sigt ikke muligt at imødegå på anden måde, end ved at gøre brugerne opmærksomme på problemet. Behovet for hurtig og højfrekvent statistik søgte statistikmyndighederne at imødekomme ved at offentliggøre supplement til den traditionelle statistik, der kunne leveres hurtigt, men ikke nødvendigvis opfyldte de sædvanlige kvalitetskrav. En del af de opgørelser, der blev præsenteret var ikke udarbejdet af Danmarks Statistik selv, men var produceret af ikke-officielle producenter, f.eks. Statens Serum Institut (indikatorer for smitteudbredelse og dødsfald), Danske Bank (forbrugsindikatorer på grundlag af data fra MobilePay), Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (indikatorer for arbejdsløshed mv.), Vejdirektoratet (Indeks for vejtrafik) og Storebæltsforbindelsen (personbilstrafik over Storebælt).

Verdensbanken og FN's statistiske afdeling har søgt at danne sig et overblik over omfanget af de nationale statistikmyndigheders problemer gennem en række spørgeskemaundersøgelser³². Tidsskriftet *The Economist*³³ har i en artikel leveret en opsummering og vurdering af resultaterne af disse undersøgelser. *The Economist's* konklusion var, at big data har været et nyttigt supplement til den traditionelle økonomiske statistik under covid19-krisen, og også fremover kan bidrage til forbedring af de eksisterende opgørelser. Men konklusionen var også, at de gode gamle metoder, der i en lang periode har vist deres værdi, ikke foreløbig stod over for en total udskiftning.

32 World Bank Group (2020)

33 Economist (2021)

Efterord

Jørgen Elmeskov forlod Danmarks Statistik i september 2020.

Efter sin fratræden har han fortsat været aktiv i den statistiske verden, bl.a. i Det Europæiske Statistiske System, hvor han har været medlem af Det Rådgivende Forvaltningsudvalg og formand for Taskforce til Bedømmelse af de Nationale Statistiksystemer.

6. Birgitte Anker (2020–2024)

Birgitte Anker overtog rigsstatistikerembedet den 1. oktober 2020. Hun kom til Danmarks Statistik fra stillingen som direktør for Socialstyrelsen (2015–2020). Hun er født 1. oktober 1963, blev cand.polit. i 1991 og har siden haft et karriereforløb i staten som fuldmægtig (1991–1994), kontorchef (2005–2009), økonomisk direktør (2009–2011) og afdelingschef (2011–2015). Den statslige karriere var afbrudt i ti år (1994–2005) af en ansættelse som konsulent og analysechef i Dansk Arbejdsgiverforening.

Eksperimentel statistik

Ved Birgitte Ankers tiltræden satte covid-19-krisen stadig sit præg på vilkårene for statistikproduktionen og personalet var stadig hjemsendt. Krisen havde skabt nogle særlige behov for statistikker til belysning af udbredelsen af epidemien og udviklingen i den økonomiske situation. Nogle af disse opgørelser var tænkt som et særligt kriseredskab, men andre kunne være grundlaget for mere permanente fremtidige statistikker. Om sådanne statistikker, der er under opbygning, og endnu ikke har fundet en færdig form, anvendes betegnelsen *eksperimentel statistik*.

Eksperimentel statistik er opgørelser, der offentliggøres mens en planlagt statistik endnu er i udviklings- eller overvejelsesfasen. De offentliggjorte opgørelser lever ikke nødvendigvis fuldt ud op til de sædvanlige kvalitetskrav for officiel statistik, men kan dog være af interesse for kvalificerede brugere, der er indstillet på, at statistikken

endnu ikke har fundet sin endelige form. Der kan f.eks. være tale om, at den endnu ikke er fuldt dækkende for den population, den tilstræber at belyse, eller at metoderne ikke er færdigudviklede eller endeligt fastlagt. For brugerne betyder det dels, at de på et tidligt tidspunkt kan anvende resultaterne, selvom det må ske med større forsigtighed end for færdige statistikker, og dels at de gennem feedback kan bidrage til forbedring af det endelige resultat. Nogle andre landes statistikbureauer havde inden pandemien kendt til eksperimentel statistik, men for Danmarks Statistik blev det pandemien, der satte en ny udvikling i gang, der gjorde eksperimentel statistik til en del af den generelle publikationsvirksomhed.

Paradigmeskift og datarevolution

En af årsagerne til at Danmarks Statistik – og andre nationale statistikmyndigheder – så hurtigt kunne tilpasse produktionen til de krav, covid-19-pandemien stillede, var at de allerede inden havde haft en fornemmelse af, at der var et opbrud i gang i de grundlæggende vilkår. Man var derfor forberedt på forandringer. Stærke ord som datarevolution og paradigmeskift havde været anvendt om udviklingen, men det er jo vanskeligt at analysere sin samtid, så spørgsmålet var, om der virkelig var dækning for så dramatiske udtryk, eller om det blot var samtidens manglende overblik, der fik situationen til at se mere dramatisk ud, end den egentlig var?

Den tvivl fik Steve MacFeely – chefstatistiker hos UNCTAD – til at underkaste spørgsmålet en grundig belysning³⁴ og han nåede frem

34 MacFeely(2020)

til, at man kan tale om i hvert fald fire udviklinger, der opfylder kriterierne for betegnelsen paradigmeskift (i Thomas Kuhns forstand³⁵). Vi har med andre ord grund til at antage, at fornemmelsen af at stå midt i en betydningsfuld omvæltning ikke blot er udtryk for en forblændelse af vores egen tid, men faktisk er en afspejling af virkeligheden.

De fire udviklinger MacFeely identificerer er:

- Udvidelse af datadefinitionen
- Udvidet brug af sekundære data
- Skred i opfattelsen af data og statistik som offentlige goder
- Øget fokus på officiel statistik som grundlag for informeret beslutningstagning.

Udvidet datadefinition

For en statistikproducent har data traditionelt været information indsamlet i form af spørgeskemaer o.lign. eller udtræk fra administrative registre. De teknikker, der var til rådighed til statistikproduktionen, krævede at data var velstrukturerede og umiddelbart egnede som grundlag for optællinger. Objekter, der ikke opfyldte disse krav, f.eks. billeder, breve, rapporter og bøger, blev ikke opfattet som mulige data for statistikproduktion.

Det har informationsteknologien ændret på. Billeder og alle skrevne dokumenter kan digitaliseres og derved gøres til genstand for computerbehandling, og både maskinel og det tilhørende programmel er

35 Bengt-Pedersen (2024)

blevet så effektivt, at udledning af struktur i komplekse objekter er blevet mulig. Det har ført til, at billeder og skrevne dokumenter nu er omfattet af statistikbureauernes databegreb.

En anden udvidelse af databegrebet er sket ved at teknologien har medført, at mange aktiviteter nu sætter digitale spor i form af organiske data eller big data. Denne udvikling er allerede omtalt i det foregående kapitel. Det gælder f.eks. kredit- og dankorttransaktioner, hvert enkelt varekøb i supermarkedet, browsersøgning og aktivitet på sociale medier. Disse digitale spor kan direkte gøres til genstand for behandling af kraftige computere, og er således også omfattet af de nye udvidede databegreb.

Øget anvendelse af sekundære data

Til brug for produktionen af officiel statistik har statistikbureauerne altid indsamlet primære data, dvs. data der var tilpasset statistisk brug. Det kunne f.eks. være udfyldte folketællingsskemaer eller prisoptynsninger fra butikker. Tidligt i udviklingen af den officielle statistik begyndte statistikbureauerne også, hvor det var muligt, at anvende sekundære data, dvs. data, der var indsamlet af andre myndigheder, og som ikke var tilpasset statistisk anvendelse, og denne udvikling har taget fart i de senere år, navnlig gennem anvendelse af edb-førte offentlige registre. For de nordiske lande er dette ikke særligt nyt, men den praksis var i de fleste andre lande blevet fulgt med skepsis. Denne skepsis er for længst forsvundet, og i dag betragtes anvendelse af sekundære data for helt nødvendigt, for at officielle statistikproducenter kan løse deres opgave.

Data og statistik som offentlige goder

Den officielle statistikproduktion har bevæget sig fra næsten udelukkende at have til formål at understøtte regeringerne i deres administration til at spille en vigtig rolle som leverandør af viden om samfundet til alle borgere, virksomheder og institutioner. Det giver sig bl.a. udtryk i, at internationale retningslinjer om officiel statistik lægger vægt på, at officiel statistik skal være pålidelig og stilles til rådighed for alle på lige vilkår.

Denne udvikling er dog kun entydig for producenter af officiel statistik, men ikke for de private aktører, der ofte er ejere af de nye datatyper. Her er spørgsmålet om offentlighedens adgang mere kompliceret, bl.a. fordi disse data betragtes som et økonomisk aktiv, samtidig med at det er under diskussion, hvem de har eller bør have retten til at anvende dem kommercielt.

Informeret beslutningstagning

Bevidstheden om og kravet til at statistiske data skal indgå som en central del af grundlaget for politiske beslutninger har vundet frem. Udviklingen har været tydelig efter anden verdenskrig, men er accelereret omkring årtusindskiftet, hvor begreber som datadrevet beslutningstagning og new public management kom på mode.

Strategi

I Danmarks Statistik var man fuldt bevidst om de nye udviklinger. Det fremgik tydeligt af den strategiplan for perioden frem til 2025,

som blev fremlagt i 2022³⁶. Her tales bl.a. om udvikling af hurtigere indikatorer og nye formidlingskanaler, om at opsøge og afteste nye muligheder for statistik og om at finde nye datakilder.

Danmarks Datavindue

Kort efter sin tiltræden som rigsstatistiker præsenterede Birgitte Anker sin ide om *Danmarks Datavindue* – en samlet national indgang til samfundsdata, fortrinsvis rettet mod forskere og analytikere. Danmarks Statistik gik hurtigt i gang med forberedelserne, støttet af en bevilling fra Carlsbergfondet, og i 2022 kunne Danmarks Datavindue åbne.

Der er ikke tale om en offentligt tilgængelig datakilde, som det kendes fra Danmarks Statistikbank. Brug af datavinduet kræver, at der oprettes et projekt, som skal godkendes af Danmarks Statistik, og brugeren skal have en brugeraftale med en institution, der er autoriseret til adgang til Danmarks Statistiks mikrodata. Herudover skal brugeren certificeres, og certificering kræver bl.a. dokumenteret kendskab til de gældende datasikkerhedsregler.

Kernen i Danmarks Datavindue er naturligvis de mikrodata, der i forvejen findes i Danmarks Statistik, men vil også omfatte data fra andre dataejere. Gennem datavinduet får brugerne et samlet overblik over hvilke data, der er til rådighed, og data vil være kvalitetssikrede og dokumenterede.

36 Danmarks Statistik (2022)

Datavinduet er ikke blot en samling mikrodatasæt, men også et automatiseret administrativt system til håndtering af projekterne, under hensyntagen til kravene om fortrolighed og datasikkerhed, og redskaber til behandling og analyse af data. I den forbindelse arbejdes der på, at gøre det muligt at knytte såkaldt high performance faciliteter – dvs. meget store og meget hurtige computere – til projekterne.

EU's kvalitetsgennemgang af Danmarks statistik

For at officiel statistik skal være brugbar, må den være af høj kvalitet. Så langt er alle enige. Hvad der mere konkret skal forstås ved høj kvalitet og hvordan forskellige aspekter af kvalitet skal prioriteres og afvejes, kan der derimod være uenighed om. EU, der i sin administration er fuldstændig afhængig af højkvalitetsstatistik fra medlemslandene, har i publikationen "*Adfærdskodeks for europæiske statistikker*"³⁷ ret præcist beskrevet de kvalitetskrav, som landene er forpligtet til at overholde i deres produktion af officiel statistik. Overholdelsen af reglerne kontrolleres dels gennem Eurostats løbende overvågning, og dels gennem mere systematiske gennemgange af landenes statistiksystemer — de såkaldte peer-reviews. I et peer-review udarbejder en undersøgelsesgruppe bestående af en lille gruppe eksperter en tilstandsrapport. I 2022 blev en sådan tilstandsrapport udarbejdet for Danmarks Statistik³⁸. Tilsvarende kvalitetsgennemgange havde været gennemført i 2007 og 2015.

37 Eurostat (2017)

38 European Statistical System (2022)

Rapporten fra 2022 er den første efter gennemførelsen af den nye Lov om Danmarks statistik i 2018. Den udtrykker generel tilfredshed med den nye lov og noterer, at den imødekommer mange af forslagene fra den forrige kvalitetsgennemgang i 2015. Undersøgellesgruppen så dog gerne, at Danmarks Statistiks hjemmel til dataindsamling blev styrket, navnlig i forhold til data ejet af private virksomheder og institutioner. Gruppen fandt også, at loven lægger nogle begrænsninger på Rigsstatistikerens autoritet, der, skønt de ikke er af afgørende betydning, ikke er i overensstemmelse med EU's retningslinjer for statistikproduktion. Mere alvorligt var det, at gruppen fandt problemer i databeskyttelsen, og henviste til to konkrete sager, hvor Danmarks Statistik — efter gruppens opfattelse i strid med databeskyttelsesreglerne — var blevet pålagt at levere data indsamlet til statistisk brug til andre offentlige myndigheder, der derefter anvendte de leverede data til administrative formål.

Manglende sammenhæng mellem EU-krav og bevillinger

Navnlig fra EU havde kravene til statistikproduktionen været stigende. Danmarks Statistik havde gennem sin deltagelse i Det Europæiske Statistiksamarbejde af økonomiske grunde søgt at modarbejde denne udvikling, men havde kun haft begrænset held. Samtidig havde bevillingerne været faldende. Resultatet blev, at regnskabet for 2024 viste et betydeligt underskud på 10,5 mio. kr. Denne finansieringsklemme var også blevet påpeget i EU's kvalitetsgennemgang, hvor rapporten indeholdt en opfordring til regeringen om at sikre overensstemmelse mellem de lovmæssige krav til statistikken og de ressourcer, der stilles til rådighed.

Efterord

Birgitte Anker fratrådte den 31. oktober 2024 og fik dermed kun fire år på posten. Det er den hidtil korteste periode for en rigsstatistiker. Dertil kommer, at navnlig begyndelsen af hendes embedsperiode var præget af covid-19 pandemien, der krævede en helt særlig indsats fra den centrale statistikmyndighed. Det er på den baggrund begrænset, hvor stort et fodaftryk på den officielle statistik, hun har haft mulighed for at sætte. Hun vil nok selv pege på oprettelsen af Danmarks Datavindue som sin vigtigste indsats.

7. Martin Ulrik Jensen (2024-)

Som den sjette i rækken af rigsstatistikere, tiltrådte Martin Ulrik Jensen den 1. december 2024, og som stort set alle hans forgængere er han uddannet som økonom (undtagelsen er Jan Plovsing, som er sociolog). Han er født 28. november 1979, tog sin kandidateksamen som cand. oecon. fra Københavns Universitet i 2004 og kom til Danmarks Statistik fra en stilling som konstitueret departementschef i Grøn Trepert. Inden da havde han været afdelingschef i Økonomi- og indenrigsministeriet.

Tåge og forvirring

Ved Martin Ulrik Jensens tiltrædelse som rigsstatistiker kunne man have det indtryk, at den officielle statistik i Europa befandt sig i en tilstand af tåge og forvirring. Det var i hvert fald et synspunkt Pieter Everaers – redaktøren af *Statistical Journal of the IAOS* og tidligere direktør i Eurostat – havde givet udtryk for et par år tidligere³⁹.

Tågen og forvirringen var fremkaldt af det paradigmeskift og de datarevolutioner, der blev omtalt i det foregående kapitel. Blandt de problemer, som de offentlige statistikproducenter måtte forholde sig til, var integrationen af nye datatyper (ofte betegnet som big data), spørgsmålet om ejendomsretten til data, vanskeligheder med at få befolkningerne til at deltage i stikprøveundersøgelser, generelt faldende tillid til den officielle statistik og politisk indblanding i statistikproduktionen. Ikke alle problemerne er lige relevante i dansk

39 Everaers (2022)

sammenhæng, men problemer var der under alle omstændigheder nok af.

Udfordringerne og strategien

I den tidligere omtalte strategiplan – Strategi 2025 – var nogle af problemerne nævnt, og der var også taget skridt til at håndtere dem. Men naturligvis var alt langt fra løst i 2025, så det var ret afgørende hvilke planer den nye rigsstatistiker havde. Da han derfor efter godt et år på posten i et indlæg på LinkedIn meddelte, at han havde brugt året på at overveje Danmarks Statistiks nye strategi, kunne man vel med en vis ret forvente, at han ville løfte lidt af sløret for nogle af sine planer. Men det skete ikke! Han oplyste ganske vist, at Danmark Statistik havde lanceret en ny strategi – med titlen Strategi 2030 – men intet om indholdet af den nye strategi. Kun at formålet var, at Danmarks Statistik skulle være mere samarbejdende, mere relevant og mere effektiv. Gode og anerkendelsesværdige formål, men lidt mere om strategiens konkrete indhold havde været ønskeligt.

Noget tyder på, at Danmarks Statistik i M.U. Jensens periode vil være mere tilbageholdende med information om sine planer end det hidtil har været tilfældet. Det vil være trist, hvis det kommer til at gå sådan, og det er svært at se, hvad man vil opnå med det. Som Danmarks Statistik selv fremhæver, så er den officielle statistik en central del af samfundets infrastruktur. Institutionen nyder generelt høj tilid⁴⁰, og den har et fint skudsmål i EU's kvalitetsbedømmelse. Intet tyder på, at man har noget at skjule.

40 Danmarks Statistik (2025)

Tillid til statistikmyndigheden er en fundamental nødvendighed for en pålidelig officiel statistik, og Danmarks Statistik har det privilegium at udøve sin virksomhed i et af de lande i verden, hvor tilliden til offentlige myndigheder er størst. Det er med andre ord svært at se, hvad Danmarks Statistik skulle vinde ved at begrænse åbenheden. Tværtimod virker åbenhed fremmende for tilliden.

Efterskrift

Ambitionsniveauet var fra starten højt, da Danmarks Statistik blev sat i verden for tres år siden. Det var selvtilliden også! De administrative registre, der skulle udgøre grundlaget for statistikproduktionen, var under planlægning, men de eksisterede endnu ikke, og uden for Skandinavien var der ingen tiltro blandt statistikkolleger, til at ideen om registerbaseret statistik kunne lykkes. Men det gjorde den, og i dag, tres år efter, er metoden ikke bare anerkendt, men den bliver også efterlignet af de officielle statistikproducenter, der har mulighed for det.

Registerstatistikken har været en succes, men til gengæld har man fået andre udfordringer. En af de store udfordringer er, at viljen blandt befolkningen til at deltage i spørgeskemaundersøgelser er stærkt faldende. Samtidig er brugernes krav og ønsker til den officielle statistik stigende og ikke alle disse krav og ønsker kan opfyldes af registerstatistikken alene. Svaret på det problem kan være anvendelse af de nye datakilder, der går under navnet *big data*. Flere big data-projekter er igangsat i Danmarks Statistik og flere er planlagt og under overvejelse. Og også her er ambitionsniveauet højt.

Det vil næsten altid være sådan, at muligheden for at opfylde ambitionerne begrænses af de ressourcer, der er til rådighed. På det punkt var Danmarks Statistiks frirum nok lidt større for tres år siden, end det er nu. Frirummet er også blevet indskrænket ved, at flere beslut-

ninger omkring den officielle statistik er flyttet fra de nationale producenter til EU, uden at der nødvendigvis er fulgt ressourcer med. På den anden side kan EU-samarbejdet gøre den omfattende indsats, der kræves for at inddrage de nye datakilder, mere økonomisk og fagligt overkommelig, på samme måde som det nordiske samarbejde bidrog til udviklingen af registerstatistikken.

Institutionen nyder med sine erfaringer og traditioner stor opbakning og troværdighed blandt brugere, blandt politikere og i offentligheden generelt. Udtrykket "*tal fra Danmarsk Statistik viser*" dukker gang på gang frem i aviser, tidsskrifter, bøger og diskussioner og hver gang med den underforståede mening, at så er vi nok tæt på sandheden. Tilliden til institutionen og dens produkter er som nævnt stor. Danmarks Statistik står godt rustet til imødegå udfordringerne og opfylde ambitionerne!

Referencer

Bengt-Pedersen, Carsten (2024) : *paradigme - videnskabsteoretisk begreb*, Lex på lex.dk, [https://lex.dk/paradigme - videnskabsteoretisk begreb](https://lex.dk/paradigme_-_videnskabsteoretisk_begreb) (besøgt 18/7-2026)

Callesen, Per (2026) : *Vejen til og fra afgrundens rand – dansk økonomisk politik 1891-2024*, Djøf Forlag 2006

Danmarks Statistik (1994): *Personstatistik i Danmark – Et registerbaseret statistiksystem*, Danmarks Statistik oktober 1994

Danmarks Statistik (2018): **Big Data Strategi 2018-2020**, www.dst.dk/publ/BigDataStratDK (besøgt 24/5-2026)

Danmarks Statistik (2019): *Statistikdokumentation for Forbrugsundersøgelsen 2019*, <https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchive-File.aspx?fi=6390516039856&fo=0&ext=kvaldel> (besøgt 19/7-2026)

Danmarks Statistik (2020) : *Rigsstatistiker Jørgen Elmeskov*, <https://web.archive.org/web/20200714174719/https://www.dst.dk/da/OmDS/organisation/CV/JEM> (besøgt 22/5-2026)

Danmarks Statistik (2022): *Strategi 2025*, <https://www.dst.dk/da/Statistik/udgivelser/VisPub?cid=47744> (besøgt 14/6-2026)

Danmarks Statistik (2024): *Statistikdokumentation for Forbrugsundersøgelsen 2024*, <https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=1178616039842&fo=0&ext=kvaldel> (besøgt 19/7-2026)

Danmarks Statistik (2025): *Tillidsundersøgelse 2024*, <https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=308867425777&fo=0&ext=formid> (besøgt 16/6-2026)

Economist (2021): *Flying blind – Covid-19 has stymied governments' efforts to collect data*, The Economist 24/6-2021

European Statistical System (2022) *Peer review Report – Denmark*, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/64157/13566711/Peer+Review+Report+Denmark.pdf/ef5bf4e0-9c51-52c8-1dc3-13e079b800c7?t=1665737440746> (besøgt 16/6-2026)

Eurostat (2017): *Adfærdskodeks for Europæiske Statistikker*, EU 2017, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/ks-02-18-142> (besøgt 2/6-2026)

Everears, Pieter (2022): *Editorial: How can Official Statistics find a way out of the fog?*, Statistical Journal of the IAOS 38 (2022) 1101-1107, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.3233/SJI-220107> (besøgt 1/6-2026)

Folkebladet Lemvig (2016): *Den atypiske bankmand nyder sit otium*, <https://folkebladetlemvig.dk/indland/den-atypiske-bankmand-nyder-sit-otium-2022-12-11> (besøgt 2/6-2026)

Forsknings-, Uddannelses- og Digitaliseringsministeriet (1972): *Bekendtgørelse af Lov om Danmarks Statistik (Lovbekendtgørelse nr. 196 af 8. juni 1966)*, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/1972/15> (besøgt 17/7-2026)

Forsknings-, Uddannelses- og Digitaliseringsministeriet (2000): *Bekendtgørelse af Lov om Danmarks Statistik (Lovbekendtgørelse nr. 599 af 22. juni 2000)*, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/610> (besøgt 17/7-2026)

Greve, Carsten (2010): *Whatever Happened to New Public Management*, Paper presented at Danish Political Science Association Annual Meeting 2010, Vejle, Denmark, <https://research-api.cbs.dk/ws/files/58898866/>
[Carsten Greve KonfPap 2010.pdf](#) (besøgt 10/7-2026)

Groves, Robert (2011): *Designed Data and Organic Data*, United States Census Bureau webside 31/5-2011, <https://www.census.gov/newsroom/blogs/director/2011/05/designed-data-and-organic-data.html> (besøgt 24/4-2026)

Jensen, Poul (2000 a): *Dansk Statistik 1950-2000 Bind 1 – Udsigt og overblik*, Danmarks Statistik 2000, <https://www.dst.dk/da/Statistik/udgivelser/VisPub?cid=4578> (besøgt 27/5-2026)

Jensen, Poul (2000 b): *Dansk Statistik 1950-2000 Bind 2 – Værktøj og resultat*, Danmarks Statistik 2000, <https://www.dst.dk/da/Statistik/udgivelser/VisPub?cid=4605> (besøgt 27/5-2026)

MacFeely, Steve (2020): *In search of the data revolution: Has the official statistics paradigm shifted?*, *Statistical Journal of the IAOS* 36 (2020) 1075-1094, <https://www.researchgate.net/publication/346945320> *In search of the data revolution Has the official statistics paradigm shifted* (besøgt 1/6-2026)

Pedersen Lars (1991): *Indvandrere og deres efterkommere i danmark*, *Statistiske Undersøgelser nr. 43*, Danmarks Statistik 1991, <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=19915&sid=indvefte> (besøgt 28/5-2026)

Radermacher, Walter J. (2019): *Official Statistics 4.0, Facts for People in the 21. Century*, Doktordisputats, https://iris.uniroma1.it/retrieve/handle/11573/1237923/1032618/Tesi_dottorato_Radermacher.pdf (besøgt 4/6-2026)

Smidt, Poul (2016): *Viggo Kampmann*, Gyldendal

Sørensen, Troels Østergård, Jørgen Elmeskov og Adam Lebech (2015): *Big data er en unik dansk mulighed*, Berlingske Tidende, Kronik,

8/9-2015, <https://web.archive.org/web/20190618231658/https://www.berlingske.dk/kronikker/big-data-er-en-unik-dansk-mulighed> (besøgt 24/5-2026)

Thage, Bent (1978) : *Det nye danske nationalregnskab*, Nationaløkonomisk Tidsskrift 1978 nr. 3 s. 231-249

Thage, Bent (1988) : *EF's velstandsafgift åbner for politiks manipulation med regnskaberne*, Information 10/2-1988

World Bank Group (2020): *Survey of National Statistical Offices (NSOs) during COVID-19*, World Bank Group Brief 6/7-2020, <https://www.worldbank.org/en/research/brief/survey-of-national-statistical-offices-nsos-during-covid-19> (besøgt 17/6-2026)

Information (1991): *Kritik af ny statistik om fremtidens udlændinge*, 14/12-1991

Økonomiministeriet (1991): *Bedre statistik om flygtninge og indvandre-re – Redegørelse fra arbejdsgruppe til forbedring af statistikken over flygtninge og indvandrere*, Betænkning nr. 1214, marts 1991, <https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=3396168244&fo=0&ext=befolkning> (besøgt 28/5-2026)